

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2012–2017 РОКИ

MACHINE-BUILDING DEVELOPMENT TRENDS IN ZAPORIZHZHIA REGION FOR 2012–2017

У статті розглянуто стан та тенденції розвитку ключової галузі економіки країни – машинобудування. Проаналізовано показники розвитку машинобудівного комплексу Запорізької області у взаємозв'язку з відповідними всеукраїнськими параметрами. Визначено обсяги реалізації продукції та фінансові результати діяльності підприємств машинобудівного комплексу. Виділено стадії розвитку галузі регіону в 2012–2017 рр. Запропоновано вирішення проблем галузі машинобудування.

Ключові слова: галузь машинобудування, індекс промислової продукції, розвиток, криза, обсяг реалізованої продукції.

В статье рассмотрены состояние и тенденции развития ключевой отрасли экономики страны – машиностроения. Проанализированы показатели развития машиностроительного комплекса Запорожской области во взаимосвязи с соответствующими всеукраинскими параметрами. Определены объемы реализации продукции и финансовые резуль-

таты деятельности предприятий машиностроительного комплекса. Выделены стадии развития отрасли региона в 2012–2017 гг. Предложены решения проблем отрасли машиностроения.

Ключевые слова: отрасль машиностроения, индекс промышленной продукции, развитие, кризис, объем реализованной продукции.

The article considers the state and trends of development of the key branch of the country's economy – mechanical engineering. The indicators of development of the machine-building complex of the Zaporizhzhia region in the interrelation with the corresponding all-Ukrainian parameters are analysed. Exports of sales volumes and financial results of the enterprises of the machine-building complex are determined. The stages of development of the branch of the region in 2012–2017 are emphasized. The problems of the mechanical engineering industry are proposed.

Key words: branch of mechanical engineering, index of industrial production, development, crisis, volume of sold products.

УДК 658:338.363

Жарик Є.А.

аспірант кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Циклічний розвиток економіки України, мінливість ринкової кон'юнктури зумовлюють необхідність постійного вивчення стану галузі машинобудування, проведення моніторингу розвитку підприємств галузі та визначення перспектив їхнього розвитку. Наведені положення зумовлюють актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку галузі машинобудування приділено увагу в роботах вітчизняних учених: О.І. Амощі, В.П. Антонюка, Ю.М. Барташевської, Т. Кузь, Т.В. Пуліної. Проте багато проблем, зумовлених динамічними змінами в машинобудівній галузі України, потребують постійного моніторингу та аналізу для пошуку шляхів подолання наявних проблем і забезпечення її розвитку.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження сучасного стану машинобудівних підприємств Запорізького регіону, виявлення тенденцій їхнього розвитку та пошуку напрямів подолання проблем машинобудівної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудівна промисловість є важливим рушійним явищем, що належить до провідних галузей економіки країн та виявляється у ступені оцінки країни в інноваційних процесах. Галузь машинобудування є основою для розвитку науково-технічного прогресу, економічного та соціального росту суспільства. У структурі промисловості України важливу роль відіграють галузі важкої індустрії,

однією з них є галузь машинобудування. Саме галузі важкої промисловості формують понад 80% прибутку України, з яких 12–14% припадає на галузь машинобудування. Машинобудівний комплекс України є однією з базових галузей вітчизняної економіки України. До його складу належать 20 галузей, 58 підгалузей, у яких працює 11 267 підприємств (146 великих, 1 834 середніх, 9 287 малих), на яких зайнято близько 1,5 млн. працівників [1]. Згідно з КВЕД 2010 р., до галузі машинобудування належать чотири підвиди діяльності: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань; виробництво електричного устаткування та виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Одним з основних аспектів сталого розвитку галузі є стан розвитку економіки, що виражається у таких показниках, як експорт, імпорт продукції, рівень рентабельності машинобудівних підприємств, а також обсяг прямих іноземних інвестицій [2].

В Україні через низку зовнішніх та внутрішніх чинників спостерігається негативна тенденція розвитку машинобудівної галузі.

Як видно з рис. 1, протягом усього проаналізованого періоду частка машинобудівної продукції була в діапазоні 6,4–10,3%. Найбільше значення (10,3%) спостерігалось у 2012 р., хоча й воно є неприпустимо малим. Так, у 2007–2008 рр. значення було 14%, відбувалося зростання еконо-

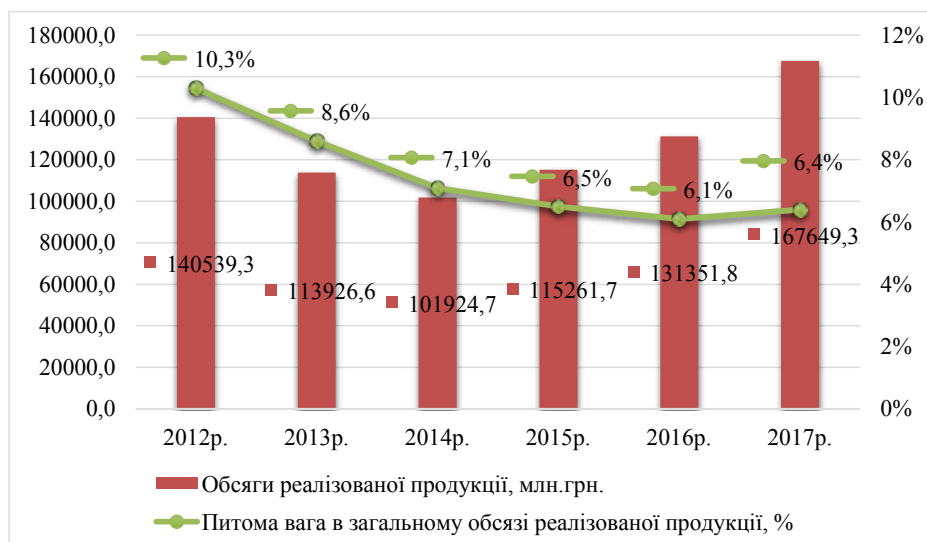

Рис. 1. Динаміка реалізації продукції машинобудування в Україні за 2012–2017 рр. [3]

мічної кон'юнктури. Після зростання у 2008 р. країну настигла фінансово-економічна криза, що відобразилася на обсягах реалізованої продукції, показники яких значно знизилися. У другому півріччі 2008 р. починають зростати ціни на сировину, деталі, комплектуючі, що призводить до збільшення ціни кінцевої продукції. У період 2010–2011 рр., коли показники були 9,3% та 10,1%, поступово відбувалося нарощування обсягів реалізації продукції та відновлення виробничих потужностей. Високий показник тримався до 2012 р., починаючи з 2013 р. значення почали різко падати, причиною цього стало загострення політичної ситуації в країні. Військові дії породили нові проблеми в галузі, що, безумовно, відобразилося на занепаді промислових підприємств та відтоку кваліфікованих кадрів.

Вагомою перешкодою зростання обсягів виробництва в машинобудуванні стає невідповідність українських експортерів світовим науково-технологічним та технічним показникам.

Одним із лідерів виробництва машинобудівної продукції є Запорізька область, промисловий комплекс якої становить понад 12,5% валової доданої вартості [4]. Машинобудівний комплекс області представлений такими ключовими виробниками, як: ПАТ «Мотор Січ», ПП «Запорізький завод сільськогосподарських машин «Перше травня», ПАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», КП «НВК «Іскра», ПрАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», ПрАТ «Івеко Мотор Січ», ПрАТ «Запоріжтрансформатор», ПАТ «Запорізький механічний завод», ПАТ «Запорізький кабельний завод».

Запорізький машинобудівний комплекс здійснює вагомий внесок у національну економіку держави, що підтверджується відповідними статистичними даними (рис. 2). У 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяги виробництва машинобудівних

підприємств Запорізької області збільшилися на 6,9%. У 2017 р. виробництво апаратури електричної для комутації або захисту електричних схем на напругу більше 1 000 В збільшилося на 27,7%, зменшилося виробництво елементів баластних для ламп і трубок газорозрядних, перетворювачів статичних, котушок індуктивності інших на 37,3%, трансформаторів – на 3,5% порівняно з 2016 р.

У 2017 р. машинобудівними підприємствами м. Запоріжжя було виготовлено 70,5% апаратури електричної для комутації або захисту електричних схем на напругу більше 1 000 В, виробленої в Україні. Обсяг реалізованої продукції машинобудування у 2017 р. у Запорізькій області становив 25 285,4 млн. грн., у м. Запоріжжя – 21 554,5 млн. грн. (85,2% обласного показника та на 46,8% більше, ніж у 2016 р.) [5].

Варто підкреслити, що в період загострення агресії з боку Росії обсяги виробництва значно скоротилися (табл. 1) – на 7,6% у Запорізькій області та на 7% в Україні.

Аналіз даних табл. 1 свідчить про те, що період воєнних загострень в Україні значно вплинув на значення індексів. Так, у 2014 р. спостерігається спад, починаючи з 2015 р. ситуація починає стабілізуватися, та поступово галузь демонструє тенденції до зростання, при цьому машинобудування мало найбільший темп зростання у 2017 р. – 107,9% в Україні та 107,6% у Запорізькій області.

Аналіз індексів промислової продукції машинобудування у розрізі окремих галузей за період 2012–2017 рр. (табл. 2) свідчить, що найбільш перспективним є виробництво електричного устаткування, яке в 2014 р. зросло на 9%, тоді як в інших підгалузях відбувається скорочення темпів виробництва.

Аналіз даних табл. 2 дає змогу зробити висновок про скорочення темпів виробництва в інших

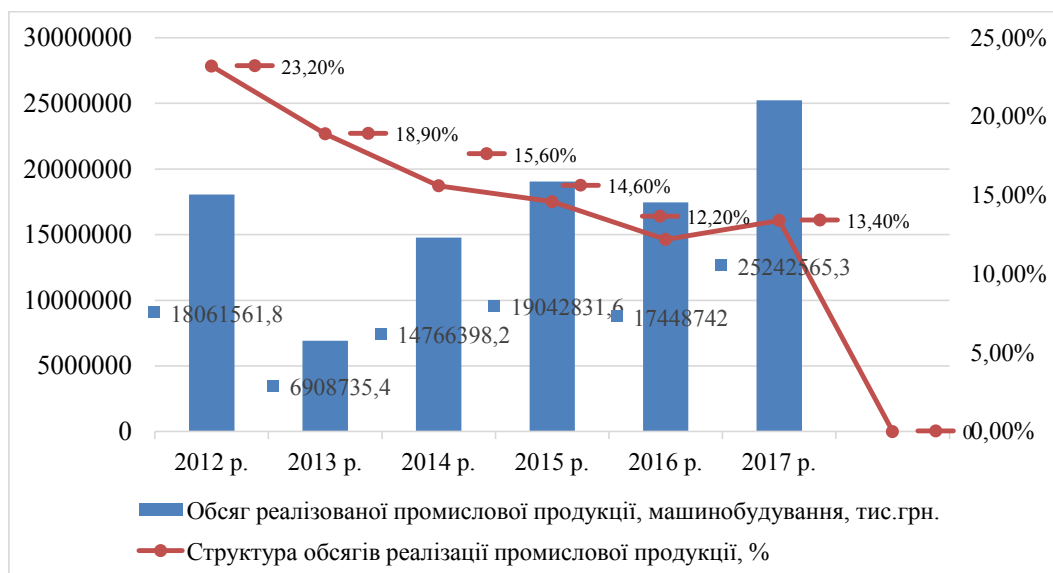

Рис. 2. Обсяги реалізованої продукції машинобудування у Запорізькій області за 2012–2017 рр. [4]

підгалузях, а з 2016 р. простежуються тенденції до зростання. Так, у 2017 р. найбільший індекс (115,5%) мало виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів.

Варто сказати, що спроби сталого розвитку вітчизняного машинобудування простежуються ще з початку 2000-х років, але економічні кризи 2008 та 2014 рр. суттєво похитнула позиції вітчизняних виробників, залишивши їх із колосальними збитками. Деякі масштабні підприємства змушені були зупинити випуск ліквідної продукції.

Основою потенціалу Запорізького регіону є металургія, енергетика, а також машинобудівний комплекс. Продукція одного з лідерів вітчизняного машинобудування Запорізької області – ПрАТ «Запоріжтрансформатор» – відома на весь

світ. Підприємство довело бездоганну репутацію бренду, а також конкурентоспроможність і якість продукції національного виробника не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринку. Підприємство в 2018 р. отримало почесне звання члену CIGRE – Міжнародної ради щодо великих електричних систем високої напруги. ПрАТ «Запоріжтрансформатор» активно співпрацює з ближнім та далеким зарубіжжям. У 2017 р. компанія постачала свою продукцію до Малайзії, Грузії, Латинської Америки, Саудівської Аравії. Обсяг виробництва та реалізації продукції ПрАТ «ЗТЗ» у 2017 р. становив 2 311 461,62 тис. грн., з яких частка експорту становить 30%. Чистий прибуток у 2017 р. становив 523 096 тис. грн., порівняно з 2016 р. спостерігається тенденція до зменшення.

Таблиця 1

Індекси промислової продукції за видами діяльності в 2013–2017 рр., % до попереднього року

Територія	Галузь промисловості	2013	2014	2015	2016	2017
Запорізька область	Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	98,8	91,2	93,4	98,9	107,6
Україна	Машинобудування, крім ремонту та монтажу машин і устаткування	86,4	79,4	85,9	102,0	107,9

Таблиця 2

Індекси промислової продукції машинобудування за галузями, 2012–2017 рр. до попереднього року

Галузь/підгалузь	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Машинобудування	96,7	86,4	79,4	85,9	102,0	107,9
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	90,5	86	77,9	71,3	124,2	109,2
Виробництво електричного устаткування	87,7	91,1	100,9	89,8	100,9	97,5
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	97,3	93,5	88,7	87,5	102,3	106,6
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	100,5	79,8	64,3	85,0	98,4	115,5

Одним із флагманів Запорізького машинобудівного комплексу є ПАТ «Мотор Січ». Протягом 2014–2015 рр. на АТ «Мотор Січ» простежувалася тенденція зростання доходів від реалізації продукції завдяки значному обсягу експорту своєї продукції, але з 2016 р. дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зменшився на 24,7%, у цей же час витрати на реалізовану продукцію зменшилися на 14,7%. Виробничо-господарська діяльність підприємства в 2016 р. відбувалася у дуже складних економічних та політичних умовах, в умовах подальшого падіння курсу національної валюти. У 2016 р. індекс цін промислової продукції в Україні становив 135,7%, ціни на електроенергію порівняно з 2015 р. зросли на 21,0% [9].

За результатами 2016 р. підприємство отримало чистий прибуток на 36,4% менше порівняно з прибутком за 2015 р. У цілому в 2015–2017 рр. на АТ «Мотор Січ» мала місце тенденція падіння доходів від реалізації товарів, робіт, послуг. Якщо розглядати кожний рік окремо, то в 2015 р. порівняно з 2014 р. отримано зростання доходів від реалізації на 41,5%, у 2016 р. порівняно з 2015 р. – падіння на 24,7%, у 2017 р. порівняно з 2016 р. – падіння на 43,8%. За три роки дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зменшився на 53,1%. Водночас питома вага виробничої собівартості реалізованої продукції у доході неухильно зростала з 35,8% у 2015 р. до 44,4% у 2017 р. Виробничо-господарська діяльність підприємства у 2017 р. відбувалася у складних економічних та політичних умовах, в умовах подальшого падіння курсу національної валюти. У 2017 р. зросли ціни на матеріали, комплектуючі вироби (індекс цін виробників промислової продукції в Україні за 2017 р. становив 116,5%), енергоносії (ціни на природний газ порівняно з 2016 р. зросли на 15,7%).

За результатами роботи промислових підприємств міста Запоріжжя у 2016 р. машинобудівна галузь становила 22% загального виробництва по місту. За даними Головного управління статистики у Запорізькій області, обсяг реалізованої продукції промислових підприємств у 2016 р. становив 3 205,7 млн. грн., або 117,4% 2015 р. [6].

Як свідчать дані Головного управління статистики в Запорізькій області, індекс промислової продукції машинобудівної галузі в кінці 2015 р. становив 93,4%, а вже в кінці 2016 р. індекс зріс до 98,7% та показав стрімку динаміку до зростання. Обсяг реалізованої продукції в 2016 р. в галузі машинобудування становив 17 450 181,7 грн., у відсотковому співвідношенні це 12,2% до всієї реалізованої продукції [7].

Згідно зі звітом Головної служби статистики в Запорізькій області, індекс промислової продукції

машинобудівної галузі становив 106,1%, що на 7,4% більше, ніж у 2016 р., а обсяг реалізації продукції – 17 897 951,4 грн., або 11,8% до всієї реалізованої продукції [7].

У 2017 р. спостерігається та ж сама ситуація: за обсягами виробництва перше місце займає апаратура електрична для комутації або захисту електричних схем на напругу більше 1 000 В, друге – провідники електричні інші на напругу не більше 1 000 В. Автомобільної продукції не вироблено, що вказує на проблеми у підприємств, що спеціалізуються на цьому.

Оцінивши сучасний стан машинобудівної галузі Запорізької області на підставі здійсненого аналізу тенденцій розвитку машинобудування в часовому періоді з 2012 по 2017 р., можна зазначити, що для активізації розвитку регіонального комплексу в період політичної та економічної нестабільності необхідно здійснити такі заходи:

- розвивати машинобудівний комплекс шляхом використання новітніх технологій та впровадження інноваційних проектів, що дадуть змогу проектувати нову техніку для виробництва високоякісної, конкурентоздатної продукції;
- перебудувавши галузь, можна створити національні та міжнародні промислові групи, що концентруватимуть фінансові ресурси, займатимуться проведенням єдиної промислової політики, як результат – зростання продуктивності праці та зменшення собівартості продукції;
- налагодити зв'язки з іноземними партнерами, створити спільні підприємства, що будуть працювати на основі сучасних ресурсозберігаючих технологій із використанням зарубіжного досвіду;
- створити базу державної підтримки вітчизняного товаровиробника на основі нормативно-правової бази, що забезпечить регулювання фінансового та матеріально-технічного забезпечення галузі;
- забезпечити екологічність, надійність та довговічність продукції;
- стимулювати притоки інвестицій у галузь шляхом налагодження взаємозв'язків із потенційними інвесторами.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження сучасного стану машинобудівної галузі Запорізької області дає змогу зробити висновок про те, що для визначення тенденцій розвитку галузі необхідно проаналізувати чинники прямого впливу на формування машинобудівного потенціалу. Актуальним є налагодження зв'язків з Європою, з якою наша держава, зокрема Запорізька область, активно співпрацює. На основі партнерства та виокремлення спільних і відмінних рис доцільно проводити порівняння і на основі цього сформулювати спільний організаційно-економічний механізм взаємодії між підприємствами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Касьянова Н.В. Моделивання системи розвитку машинобудівного підприємства: монографія. Д.: ДонУЕП, 2010. 255 с.
2. КВЕД-2010. Класифікація видів економічної діяльності. URL: <http://dovidnyk.in.ua/directories/2010kved>.
3. Офіційний сайт Держкомстату. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Основні тенденції економічного розвитку Запорізької області за 2017 рік. URL: <http://www.zoda.gov.ua/news/39191/osnovni-tendentsiji-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-2017-roku.html>.
5. Офіційний сайт Головного управління статистики в Запорізькій області. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
6. Головне управління статистики у Запорізькій області. Обсяг реалізованої промислової продукції промислових підприємств за 2016 рік. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
7. Головне управління статистики у Запорізькій області. Виробництво найважливіших видів промислової продукції галузі машинобудування в Запорізькій області на кінець 2016 року. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Головного управління статистики в Запорізькій області. Індекси промислової продукції машинобудівної галузі в 2016 році. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
9. Річна інформація емітента цінних паперів за 2016 рік ПАТ «Мотор Січ». URL: <http://www.motorsich.com/files/945-otchet%20emitenta%202016.pdf>.

REFERENCES:

1. Kasianova N.V. Modeliuvannia systemy rozvytku mashynobudivnoho pidpriemstva: [monohrafiia] / N.V. Kasianova. – DonUEP, 2010. – 255 s.
2. KVED-2010. Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://dovidnyk.in.ua/directories/2010kved>.
3. Ofitsiyni sait Derzhkomstatu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Osnovni tendentsii ekonomichnoho rozvytku Zaporizkoji oblasti za 2017 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zoda.gov.ua/news/39191/osnovni-tendentsiji-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-2017-roku.html>.
5. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky v Zaporizkii oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
6. Holovne upravlinnia statystyky u Zaporizkii oblasti. Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii promyslovykh pidpriemstv za 2016 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
7. Holovne upravlinnia statystyky u Zaporizkii oblasti. Vyrobnytstvo naivazhlyvishykh vydiv promyslovoi produktsii haluzi mashynobuduvannia v Zaporizkii oblasti na kinets 2016 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
8. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky v Zaporizkii oblasti. Indeksy promyslovoi produktsii mashynobudivnoi haluzi v 2016 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
9. Richna informatsiia emitenta tsinnykh paperiv za 2016 rik PAT «Motor Sich» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.motorsich.com/files/945-otchet%20emitenta%202016.pdf>.

Zharyk Y.A.Postgraduate Student at Department of Finance,
Banking and Insurance
Zaporizhzhia National University**MACHINE-BUILDING DEVELOPMENT TRENDS IN ZAPORIZHZHIA REGION FOR 2012–2017**

In this article, problems and perspectives of the development of the machine-building industry of Ukraine are considered. In the structure of Ukraine's industry, the heavy industry is playing an important role, one element of which is the machine-building industry. It is the heavy industry that accounts for over 80% of Ukraine's profits, of which 12-14% are in the mechanical engineering sector. The machine-building complex of Ukraine is one of the basic branches of the national economy of Ukraine.

The authors conducted an analysis of the causes and consequences that led to a reduction in the volume of production of machine building. A systematic analysis of the dynamics of production volumes over the last five years has witnessed trends in production cuts. The product positions of the machine-building enterprises of Zaporizhzhia region are analysed.

A significant obstacle to the growth of production in mechanical engineering is the discrepancy of Ukrainian exporters with world scientific, technological, and technical indicators.

The authors state that in order to intensify the development of regional mechanical engineering, complex implementation of innovations and resource-saving technologies is necessary; to implement the policy of state policy state support for the domestic machine-building industry.

To achieve this goal, the following tasks were solved: the general trends in the development of domestic engineering, as well as Zaporizhzhia oblast, were analysed; the volume of sold production of machinery in Zaporizhzhia oblast for 2012–2017 was characterized; a detailed analysis of the performance of the leaders of mechanical engineering in Zaporizhzhia: Motor Sich JSC and Zaporizhtransformator PJSC; general obstacles to the effective operation of machine-building enterprises have been identified and a number of measures have been proposed to overcome them.

The scientific significance of the work is to systematize data on the comparison of trends in the development of machine-building enterprises at the national and regional levels.

Domestic machine-building enterprises to reach new market segments require a well-grounded strategy development with prospects for obtaining competitive advantages. The concentration of domestic machine-building enterprises will allow Ukraine to increase the volume of foreign exchange earnings and improve the socio-economic situation in the country.